

habere possent ideas, confusas accipiunt. Utrique pro acquirendis notionibus claris, ac distinctis, sequentia monita damus. Primum; Lectio properans, aut perfunctoria omnino vitanda. *Præstat otiosum esse, quam nihil agere*, his dici potest, qui ita legunt, quasi nihil agant. Secundum; Plura simul objecta contemplari caveant; multitudo enim parit confusionem. Quod si res discutienda multiplex sit, atque implexa, separatio facienda est, in membra quasi concidendo, ac singillatim unumquodque perpendendum. Tertium; Ordo etiam in meditatione servandus, ne quæ sunt ultima, primis præponantur: sed res eo, quo fluunt ordine, inspiciendæ, atque examinandæ sunt, naturæ methodum sequendo: eoque fiet, ut præcedentia lumen sequentibus affundant. Quartum; Juvabit etiam ulterior in quolibet membro contemplando divisio, quæ in notas proprias resolvat, ac veluti analysin partium efficiat. Prolixior tamen resolutio confusionem parere potest, quoniam mens etiam idearum numero obruitur (72). Sextum; Ubi materia externis signis, ut fit in geometria, representari potest, plurimum juvabit ea adhibere, ad imaginationem firmiter in objecto retinendam. Denique; notionem, quæ initio clara, & distincta fuerunt, tractu temporis delentur paulatim, atque obscuræ, sin minus confusæ, fiunt. Quamobrem quæ semel ad amussim didicimus, sæpius repetere oportet, atque altius imprimere, ne deleantur, aut confundantur. Sed hoc jam ad memoriam pertinet.

307 Et quidem magnum a memoria adjumentum ad scientias comparandas haberi, solus ille negabit, qui, nos tantum scire, quod memoria retinemus, ignoret. Plures qui in Republica litteraria magnum sibi nomen fecerunt, memoriæ magis, quam mentis viribus excelluisse, ab eorum scriptis luculenter apparet. Non is ego sum, qui memoriæ artem tradere velim. Simonides id se invenisse profitebatur apud Tullium (2. de Orat. c. 86) ex eo, quod post collapsum conclave, in quo cum Scopa, aliisque cœnabat, atque interitum fortuito, in colloquium extra triclinium evocatus vitasset, cadavera oppressorum ex ordine, quo accumbebant, recognoscens, indicavit. Sane plurimum juvare memoriæ puncta quædam figere, quæ tanquam symbola sint rerum, in memoriæ revocandarum, experimento quisque in semetipso comprobare potest. Ad ea tamen, quæ scientias comparandas spectant, nulla alia certior est via, quam sæpius repetere, quæ memoriæ commissa fuerint; ceteroqui fructus omnis præteriti laboris evanescent. Hoc sensu intelligi oportere ciceronianum illud, *memoria excolendo augetur*, vel experientia, vel metaphysica, quam jam aggressuri sumus, nos docebit.

IN-

INSTITUTIONES METAPHYSICÆ.

METAPHYSICÆ PROLEGOMENA.

Metaphysicæ nomen casus quidam invenit. Aristotelis opera ad longum tempus sub terra jacuerunt testæ figulinæ commissa. Inde postea extracta, ab humiditate corrosa, ac variis lacunis deturpata inventa sunt. Quibus plagis ut mederentur, meliori quo possent modo, medicam manum adhibuerunt, primum Apellico Tejus, deinde Tyrannio grammaticus, & Andronicus Rodius. Plura ex his ad certam classem redigi poterant, alia non item: quumque melius aliquid non occurreret, hujusmodi libros post opera physica relegarunt, eisque titulum post *Physica* indiderunt; id enim $\mu\epsilon\tau\acute{\alpha}\ \tau\alpha\ \phi\upsilon\sigma\iota\kappa\alpha$ græce sonat, quod deinde latino more in *Metaphysica* translatum est. Hinc nobilissima scientia, quæ & *Physica* sublimior dici posset, nomen, atque originem ducit.

Ejus partes sunt *Ontologia*, quæ entis generatim, atque ejusdem affectionum speculationem complectitur: *Cosmologia* rerum mundanarum qualitates intelligibiles contemplantur: *Psychologia*, seu *Pneumatologia*, quæ *Animatica* a Peripateticis recentioribus audiebat, spiritus ac rerum immaterialium tractationem continet: ac demum *Theologia* naturalis, ea, quæ de Deo lumine rationis assequi possunt, dilucidat.

INSTITUTIONUM METAPHYSICARUM

Disquisitio Præliminaris.

Quodnam sit humanarum cognitionum principium.

Præsens investigatio ad nullam ex partibus metaphysicæ commodè referri potest, quum ejus naturæ sit, quæ & ordine præcedere debeat, neque unam citius quam aliam directè respiciat. Quamobrem eandem præmittere placuit, quasi quoddam præliminare ad scientiam metaphysicam: quæ stabilita statim ad Ontologiam gradum faciemus.

§. I.

Principium Contradictionis.

1 Principium contradictionis appellant metaphysici effatum illud: *idem non potest simul esse, & non esse*, eo quod, qui pugnantia loquitur, in contradictionem incurrit, sive asserit idem esse simul & non esse. Huic affinia sunt & illa axiomata satis trita in scholis: *Quolibet vel est, vel non est; de eodem & secundum idem non possunt simul verificari affirmatio & negatio*. Aristoteles, atque ab eo denominata Peripateticorum schola, primum humanæ cognitionis principium axioma illud contradictionis statuit, asserens scientiarum omnium ædificium in illo principio tamquam fundamento inniti. Cartesio placuit enthymema illud, *ego cognito, ergo sum*, velut initium scientiarum ponere; ita ut a demonstratione propriæ existentiae proficisci debeat, qui litterarium curriculum metiri exoptat. Ipsi vero assecræ effatum hoc; *quidquid in idea clara cujusvis rei perspicuum est, id de ea potest affirmari*, veluti basem omnium veritatum statuerunt.

2 Ut rem meliore in iumine colloceamus, animadvertendum est; primi principii nomine non illud esse intelligendum, quod primum menti obversatur, aut ex quo cetera demonstrantur directa ratiocinatione. Quis enim definire potest, quænam veritas prima menti sistitur, quum lumen rationis assequimur, aut qua demonstratione prima principia demonstrari possunt, quæ sunt medium aliarum demonstrationum. Id tantum inquirimus, quodnam sit illud

lud principium, quo negato, cetera axiomata ruant; aut eodem admissio, si reliqua perveraciter negentur, ab illo possint demonstratione apogogica (Log. 213) stabiliri? En quæstionis sensum: en sententiam, quam amplectimur.

3 Positio 1. *Principium contradictionis sensu modo explicato est primum humanarum cognitionum principium*. Probat. Principium contradictionis est axioma per se notum ita, ut sua perspicuitate omnibus manifestum sit; ejusque veritate nutante, reliquorum principiorum veritas corruit; eadem stabilita, ab ipso fulciuntur cetera: at iste sensus est præsentis disquisitionis: ergo principium contradictionis est primum cognitionis humanæ principium. Et quidem quod omnibus ratione utentibus ejus veritas perspicua sit, nemo sanæ mentis negabit: secundam partem majoris propositionis sic probo: quæcumque axiomata in medium adducantur, ex. g. *quodlibet dum est, est: quidquid in idea clara, & distincta alicujus rei elucet, de ipsa est affirmandum &c.* a principio contradictionis stabiluntur, atque ipso negato corruunt. Nam si quodlibet potest esse simul & non esse; potest dum est, simul non esse, quo posito, ruit primum axioma, atque adeo etiam veritas enthymematis cartesiani *ego cogito; ergo sum*, quum posset cogitare, & simul non cogitare: effatum pariter cartesianorum posset esse simul verum & falsum: illa autem, & quæcumque alia axiomata per deductionem ad impossibile demonstrari possunt, admissio principio contradictionis, ut periculum facienti constabit.

4 Opponunt primo. Plura sunt axiomata, quæ nobis perspicua sunt sine recurso ad principium contradictionis: ergo illud non potest esse primum nostrarum cognitionum principium. *R. conc. ant. neg. cons.* Neque enim asserimus ab hoc axioma pendere cognitionis humanæ perspicuitatem: sed tantum ex ejus veritate reliqua posse firmari, siquis perveraciter eadem negaverit; atque ipsum a nullo posse confirmari, negata ejus veritate.

5 Oppon. 2. Ab hoc axioma, *quidquid in idea rei clara relucet, de ea potest affirmari*, demonstrari potest principium contradictionis: ergo illud primum est humanæ cognitionis principium. *Prob. ant.* Hic syllogismus rectè concludit: *quidquid perspicuum est, verum est: at perspicuum est non posse rem simul esse, & non esse: ergo hoc axioma verum est*: ergo ab idearum perspicuitate demonstratur principium contradictionis. *R. neg. ant. & diss. ant. prob.* rectè concludit, stabilita prius veritate principii contradictionis, *conc. ant.* ipsa non admissa, *neg. ant.* Qui enim principium rejecerit, omnes propositiones negabit prædictæ demonstrationis. Quamvis enim perspicuum sit,

sit, quum simul possit non esse; eodem jure dici potest Verum non esse.

6 Insistent: certi sumus de veritate principii contradictionis; quia nobis perspicuum est, *quodlibet non posse simul esse, & non esse* (Log. art. 144): ergo veritas hujus axiomatis ab altero demonstratur, *quidquid perspicuum est, verum est*. R. *dist. ant.* certi sumus &c. quia nobis perspicuum est perspicuitate ab ipsis terminis principii proveniente, *conc.* perspicuitate, quam hauriamus a reflexione in illud axioma, *neg. ant.* Ad modum scholæ sic etiam distingui posset *ant.* certi sumus *exercitè* de veritate, *conc.* certi sumus *reflexè*, *neg. ant.* Hujusmodi ambigua significationes terminorum perennes fontes sunt *paralogismorum* in questionibus, ac dissidiis litterariis. Omnia axiomata a perspicuitate nativa terminorum, sive ab evidenti convenientia subjecti & prædicati nobis certitudinem pariunt, quin opus sit reflectere ad effectum illud, *quidquid perspicuum est, verum est*; quod evincere nititur argumentum. Et quidem nisi staret veritas istius effecti, neque principii contradictionis veritas subsisteret: quemadmodum si hujus nutaret, & alterius etiam corrueret; quod vinculum quoddam inter prima principia intercedere tantum convincit; non tamen alterum per alterum demonstrari, ut jam supra ostensum est.

7 Oppon. 3. Non omnia axiomata reducuntur ad principium contradictionis: sed in hoc fundamento nititur assertio positionis: ergo &c. *Prob. maj.* hoc effectum, *totum est majus sua parte*, ad principium contradictionis reduci nequit: ergo &c. R. *neg. maj.* & *ant. prob.* En quomodo reducatur illud axioma ad contradictionem, si quis præfractè illud negaverit. Totum quod non esset majus sua parte, esset totum ut supponitur; at simul totum non esset, quippe sui parti æquale: ergo simul esset, & non esset totum.

8 Inst. Axio. *totum est majus sua parte*, est propositio affirmativa, principium verò contradictionis negativa: enimverò propositio affirmativa per negantem demonstrari non potest (Log. 186.): ergo a principio contradictionis nulla est deductio illius axiomatis. R. *dist. min.* Propositio affirmativa per negantem demonstrari non potest apogogicè sive indirectè, *neg. min.* demonstratione ostensiva, *conc. min.* Vide dicta *Dissert.* 3. *Log. art.* 214.

9 Inst. iterum. *Totum est majus sua parte*, propositio simplex est, principium contradictionis composita: at simplex prius est composito: ergo prima ab altera demonstrari non potest. R. *dist. min.* simplex propositio prior est composita in ordine propositionis, *conc. min.* in ordine ad demonstrationem, *neg. min.* In præsentii assertionem illud

tan-

tantum intendimus, a principio contradictionis ceterorum veritatem pendere, ipsum verò a nullo alio deduci. Hæc tamen dependentia non ita est accipienda, ut omnem humanam cognitionem ab illa principii contradictionis incipere dicamus. Nam cognitiones abstractæ, atque universales, quales sunt axiomatum, ac principiorum, posteriores sunt singularibus, a quibus abstractendo originem ducunt. Quo sensu tantum dici possit primum cognitionis humanæ principium, habes ex *art.* 2. 4 &c.

§. II.

De principio rationis sufficientis.

10 Nihil in rerum natura fieri sine ratione sufficiente, cur potius res sit, quam non sit, adèd omnibus persuasum est, ut nec cogitantes, dum aliquid insolitum evenisse audimus, illius causam, sive rationem sufficientem inquiramus solliciti; nec quiescamus, donec aut causam inveniamus, aut saltem arcanam esse comprehenderimus. Principium igitur, *nihil fieri sine ratione sufficiente*, antiquum est; applicatio verò hujus principii ad peculiare quoddam systema Leybnitio debetur, ut sum *Mundum optimum* conderet, de quo infra occurret nobis sermo.

11 Fato nescio quo rei litterariæ in hac egestate temporis placuit nonnullis philosophis novas quæstiones excitare, quæ dissidia sunt terendo temporis magis apta, quam ad profectum in litteris obtinendum. Ipsimet Cartesio, qui omnem lapidem movit, ut vel vocabula peripateticorum antiquaret, *ratio sufficiens* idem fuit ac rerum causa. „ Nulla, *inquit*, res existit, de qua non possit quæri, quænam sit causa, cur existat. Hoc enim de ipso Deo quæri potest, non quod indigeat ulla causa ut existat, sed quia ipsa ejus naturæ immensitas est causa, propter quam nulla causa indiget ad existendum. „ En quomodo cum principio rationis sufficientis antiquum scholæ effectum, *nihil fit sine causa*, conciliari optimè possit. Quam enim rationem afferunt nonnulli in Deo causam suæ existentia non dari, rationem sufficientem dari, ut evertant illud principium; explicatione a Cartesio nuper allata explosa omnino est, ac res explicata. *Ratio igitur sufficiens*, propter quam res sunt potius quam non sunt, nihil aliud est quam *causa rerum*, sive illud propter quod concipimus res esse, quod procul dubio nihil aliud est, quam ipsarum causa.

12 Quod ut clarius intelligatur, triplex genus *rationis sufficientis* juvat distinguere. Primum est *ratio sufficiens possibilitatis*; nimirum id, per quod res est possibilis; si-

ve

ve ut alii explicant, per quod intelligitur, quod res possit existere. Secundum est, *actualitatis*, sive ratio, cur res existat potius, quam non existat. Tertium denique est ratio sufficiens *cognitionis*, videlicet id, per quod concipimus rem cognosci. Remotis igitur altercationibus, sequentem propositionem statuimus, velut axioma generale in physicis, ac metaphysicis, ex quo veritates contingentes possunt demonstrari; unde non injuria alterum humanae cognitionis principium dici potest.

13 Axioma. *Nihil est in universitate rerum sine ratione sufficiente*, sive ut amicus ille Jobi dicebat, *nihil in terra sine causa fit*. (Job. 5. v. 6.) Nam quaecumque demum res existere quoquo modo supponatur, ponenda etiam est ratio, cur potius existat, quam non existat: ceteroquin eodem jure affirmari posset de ipsa, quod existat, quam quod non existat, quod cum principio contradictionis pugnat. Enimvero ratio, propter quam affirmamus quod aliquid sit potius, quam non sit, est ipsamet ratio sufficiens, per quam res existit; adeoque perspicuum est, atque inter axiomata collocandum, *nihil esse sine ratione sufficiente*.

14 Corol. 1. Ratione sufficiente cujuscumque rei existente, & ipsam rem existere necesse est. Si enim ponas rem tunc non existere; unã verum erit, quod sufficiens existentiae sit ratio ut asseritur; & quod sufficiens eadem non sit, quum rei existentiam non determinet (10). Neque dixeris, Deum esse rationem sufficientem existentiae creaturarum qui ab aeterno existens nullam in aeternitate creaturam, produxit; imo etiam in tempore omnia succedunt, neque simul producantur. Nam Deus est ratio sufficiens existentiae creaturarum pro tempore illo, quo divina voluntas decernit illas creare; ceteroqui res contingentes essent necessariae, quum ipsarum ratio sufficiens necessaria sit. Quamobrem quum Deus, sibi ratio sufficiens suae existentiae sit, necessariò existit: creaturae verò habentes in divina voluntate rationem sufficientem suae existentiae, rum existent, quum veniet eas producendi tempus ab aeterno decretum.

15 Corol. 2. Quidquid rationem habet sufficientem; eam vel in semetipso, vel in alio ente a se distincto habere debet. Prima ratio sufficiens *interna*, altera *externa* dicitur; eo quod in alio ente sita sit. Hinc ad veritates contingentes demonstrandas principium rationis sufficientis validissimum est argumentum; atque inter prima principia collocandum. Nam dum alicujus propositionis veritas inquiritur, id demum est subjectum disquisitionis, utrum adsit ratio sufficiens objecti in propositione asserti; qua existente, & ipsum poni necesse est (14). Quod si pro-

be-

betur nullam adesse rationem sufficientem, eo ipso falsitas asserti demonstratur, quum nihil esse possit sine ratione sufficiente (13).

16 Corol. 3. Neque idcirco negandum est omne id, cujus rationem sufficientem non assequimur: plura enim sunt, quae nos latent, sive quorum rationem sufficientem non cognoscimus. Id tamen, cujus ratio sufficiens manifestè dari constat; asserere: cujus evidentè non dari, assequimur; tuto negare possumus. Hinc plures veritates etiam necessarias in scientiis ope principii hujus demonstrare licet, quod non uno in loco ostendemus.

DIS-